

VPLIV BRALCEV NA NABAVO KNJIŽNIČNEGA GRADIVA V KNJIŽNICI EDVARDA KARDELJA V CELJU

Dane Danijel Debič, Knjižnica Edvarda Kardelja, Celje

Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju je po določilih Zakona o knjižničarstvu (Ur. list SRS 27/82) splošnoizobraževalna knjižnica, ki ji zakon nalaga naloge posebnega družbenega pomena. Med njimi ima knjižnica v Statutu tudi sledeči nalogi:

— zbira, strokovno obdeluje, hrani in izposoja domače in tuje poljudnoznanstvene, strokovne in leposlovne knjige, revije in časnike ter drugo knjižnično gradivo,

— skrbi za čim kvalitetnejši izbor vsega knjižničnega gradiva.

Skrb za čim kvalitetnejši izbor vsega knjižničnega gradiva vsekakor zahteva sistematsko organizirano obveščanje oddelka za nabavo knjižničnega gradiva, pa tudi temeljito sodelovanje bralcev.

Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju se je že v letu 1973, po sklenitvi samoupravnih organov o združitvi, pričela organizacijsko oblikovati v enovito delovno organizacijo s samostojno nabavno službo. Potrebno je bilo združiti nabavno službo prejšnje Celjske mestne knjižnice, Pionirske knjižnice in Študijske knjižnice. V letu 1974, v prvem letu po združitvi, je Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju že oblikovala skupno nabavno službo. Zanja so predvideli štiri delavce: vodjo oddelka, ki naj bi praviloma imel knjižničarsko visokošolsko izobrazbo, inventarizatorja in analitika nabave (višja izobrazba), odpisovalca (knjižničar manipulant s srednješolsko izobrazbo), inventarizatorja (knjižničar s srednješolsko izobrazbo).

Posebej pa je bil oblikovan oddelek katalogov z dvema visokošolsko izobraženima delavcema (slavist — višji bibliotekar kot vodja oddelka in etnograf-bibliotekar) in tremi knjižničarji (sedaj so te naloge opredeljene kot dela oz. naloge, ki jih lahko opravljajo višji knjižničar-

ji), v oddelku pa dela tudi signator—administrator—knjižničarski manipulant.

Izposoja poteka v oddelku za študij (dela in naloge so razdeljena za sedaj na vodjo oddelka z visokošolsko knjižničarsko izobrazbo, 3 višje knjižničarje in dva knjižničarska manipulanta. V oddelku dvoje delokrogov ni zapolnjeno. Oddelek pogreša predvsem čitalničarja. V tem oddelku je približno 185.000 registriranih knjižnih enot. Tudi po spremenjenem statusu oddelek sistematično hrani obvezni izvod. Bolj ali manj pa je specializiran za nabavo gradiv na jugoslovanskem področju in za tujo literaturo, namenjeno predvsem študiju, inovativni dejavnosti in strokovnemu delu. V oddelku za odrasle in mladino, ki se tudi nahaja v Celju, je 54.000 knjižnih enot, oddelek pa ima po vsebini dela značaj splošnoizobraževalne knjižnice. Poleg literature razvedrilnega pomena v oddelku zlasti iščejo knjige za 'obvezno' berilo šolarji in dijaki. Izposoja opravlja 8 delavcev (4 višji knjižničarji, knjižničar in 3 knjižničarji manipulanti). V oddelku za otroke so sedaj 3 delavci, dva višja knjižničarja (eden vodja in drugi tudi pravljničar) in knjižničar manipulant. Knjižnica ima v mestu Celju na novo in prelepo opremljen oddelek. Oddelek razpolaga s cca 25.000 enotami knjižnega gradiva, z medioteko, ima čitalnico in pravljničarsko sobo. V vedno manj naseljenem mestnem predelu Gaberju je še en oddelek s približno 18.000 knjižnimi enotami. Oddelek je odprt le trikrat tedensko. V mestu je tudi specializirani oddelek za družboslovno literaturo (16.000 knjižnih enot, en višji knjižničar). Oddelek knjižnice je tudi v Vojniku s približno 4.196 knjižnimi enotami. V tem oddelku je le 7 ur izposoje tedensko. Izposoja nekaj ur tedensko je tudi v krajevnih knjižnicah Štore, Dobrna in Šmartno v Rožni dolini.

Nabavno politiko v knjižnici na podlagi v letu 1978 sprejetega pravilnika usmerja nabavna komisija, katere status je določen v statutu knjižnice tako, da so v njej vsi vodje izposojevalnih oddelkov oz. njihovi namestniki, ravnatelj, vodja nabavnega oddelka, ki ga običajno izvolijo člani komisije za predsednika (z možno večkratno ponovitvijo dveletnega mandata), vodja enote katalogi in vodja enote za raziskovalno delo in posebne zbirke oz. domoznanske zbirke. Seje komisije so praviloma vsak mesec, razen v zadnjih letih, ko je postalo financiranje programa knjižnice v menjavi dela nesistematično in nezadostno zlasti pri nabavi knjižničnega gradiva.

Na seji komisije oddajo praviloma vodje izposojevalnih oddelkov, vodja katalogov (zlasti za študijski oddelek) in oddelka za raziskoval-

no delo svoja 'desiderata'. Posamezna desiderata oddajo tudi drugi člani komisije, zlasti za bogatitev priročne zbirke itd. Desiderata izposojevalnih oddelkov nastajajo še največ ob ustni informaciji bralcev knjižnice. Pomembno je poudariti, da Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju izposoja gradiva bralcem, ki lahko po letnem vpisu na družinsko izkaznico dobe knjižna gradiva brezplačno v kateremkoli oddelku knjižnice, razen najmlajših bralcev do 15. leta starosti, ki ne plačujejo vpisnine.

Pomembno pa je ločiti med desiderati za knjižna gradiva, s katerimi so zadolženi delavci knjižnice dovolj seznanjeni (slovenica), od desiderat, ki nabavni službi knjižnice služijo kot napotilo, da bralcu poišče knjigo na jugoslovanskem trgu ali celo izven države. V letu 1985 je bilo največ ustnih desiderat bralcev v oddelku za študij za študijska gradiva v zvezi s:

- a. potrebami osnovnošolcev,
- b. potrebami srednješolcev,
- c. potrebami študentov univerz,
- d. potrebami gospodarskih in drugih strokovnjakov,
- e. drugimi potrebami.

Pismenih desiderat je bilo sorazmerno malo, le-te so bralci lahko odlagali v skrinjico oz. zapisovali v posebni zvezek. (V študijskem oddelku 217 pismenih desiderat, v oddelku za odrasle in mladino samo ustna desiderata, v oddelku za otroke je bilo 73 pismenih desiderat, v družboslovnem oddelku približno 60 pismenih desiderat.)

Kaže, da so bralci še najbolj zadovoljni, če knjižničar, ki opravlja izposajo, zabeleži njihovo željo na desideratni listek, to velja zlasti za bralce, ki n.pr. na podlagi šolske naloge, študijskega programa ali strokovne, inovatorske, znanstveno raziskovalne zamisli vedo, kaj hočejo, poznajo avtorja, naslov dela, založbo, letnik izdaje, vsebino. Pri nabavi strokovne literature za študijski oddelek je še posebej angažiran vodja enote Katalogi. Knjižnica namreč vsako leto nabavi več katalogov obstoječih oz. načrtovanih knjižnih izdaj na področju Jugoslavije. En katalog je vselej na voljo tudi v študijskem oddelku, tako da lahko bralci sami iščejo potreben naslov. Bralci pa dobivajo precej podatkov o programih založnikov tudi iz podatkov v strokovnih revijah. Med pomembnejšimi bi lahko tu omenili npr. Ekspres informacije, (Pregled sadržaja stranih i domačih naučno-tehničkih periodičnih publikacija), novitete Slovanske knjižnice. Pomembna so npr. tudi bibliografska obvestila NUK (Slovenska bibliografija), Jugoslovanska bibliografija, Raz-

iskovalec, ki npr. vsako leto prinaša podatke oz. seznam tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije, Mesečni pregled novih knjig in revij Centralne ekonomske knjižnice Ekonomske fakultete Borisa Kidriča v Ljubljani, itd.

Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju ima 462 naslovov slovenskih časopisov, 202 naslova jugoslovanskih časopisov in 41 iz tujine. Prav v zvezi z razvojnimi vprašanji gospodarstva, s specifičnimi ekonomskimi vprašanji, je mnogo podatkov o jugoslovanski ustrezni novi literaturi. Vse bolj koristne so revije, ki za svoje področje prinašajo že kar UDK ali predmetne kataložne podatke. Humanistične stroke so pri novejših delih bolj izrazito navedene v raznih časopisih in časnikih z abecedno imenskimi podatki. Bralci se zelo radi informirajo tudi na podlagi bibliografskih podatkov, ki jih objavljajo Naši razgledi. Pri beletristiki so bralci vselej najbolj ažurni sodelavci v oddelku za odrasle in mladino. V tem oddelku ca 54.000 obiskovalcev daje največ predlogov za nabavo slovenskih del, ki še niso izšla, pa so že najavljena na RTV in drugih medijih, in del, ki jih je premalo v knjižnici.

Družboslovni oddelek ima letno po nekaj 100 predlogov za nabavo družboslovnega knjižničnega gradiva, tudi neslovenskega, čeprav ima ta specialni oddelek prav na nekajletno pobudo bralcev skorajda vso pomembnejšo jugoslovansko literaturo.

Knjižnica je za svoje bralce imela na voljo več let informativne kataloge IDD Verlag für internationale Dokumentation (do l. 1984), pa jih bralci niso uporabljali. Zdaj tudi sistematično spodbujamo bralce k uporabi katalogov tujih literatur, toda zanimanja je v naši knjižnici premalo.

Tudi v posebnih zbirkah bralci nekoliko vplivajo na nabavno politiko, in sicer predvsem pri iskanju različnih univerzitetnih diplomskih nalog, postdiplomskih nalog, disertacij in raziskovalnih nalog v zvezi s celjskim območjem, različnih časnikov in časopisov, ki jih knjižnica v prejšnjih letih ni nabavila, in pri nabavi raritet.

Ob zaključku tega kratkega orisa lahko ugotovimo, da vpliv bralcev na nabavo knjižničnega gradiva ni dovolj sistematičen. Ugotovljamo lahko, da se vpliv bralcev povečuje na posreden način. Npr.: Pred leti nismo mogli dovolj ustreči študentom mariborske VTŠ, ker nam niso dovolj izrazili vseh želja. Po dogovoru s to fakulteto dobivamo vsa njena skripta in knjižna gradiva. Bralca, ki potrebuje gradivo za študij, lahko reši zadrege povezava knjižnice z virom informacij. Tako se je naša knjižnica obrnila na vse univerze in tudi na nekatere srednje

šole, da bi npr. dobila sezname literature, potrebne za študij posameznih predmetov.

Vpliv bralca se zelo poveča z vsako primerno prodajno knjižno razstavo. Zato knjižnica Edvarda Kardelja v Celju zelo skrbno spremlja knjižni sejem v Beogradu, Interliber v Zagrebu, knjižne sejme v Cankarjevem domu, in druge. Precej gradiv, ki jih bralci želijo, pa jih v naših knjigarnah ne dobimo, prav na teh sejmih lahko zagotovimo bralcem. Tudi izložbe knjigarn in seveda tudi razstave v drugih knjižnicah so zelo dobra informacija za bralce.

Vsekakor si Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju kljub precejšnjemu pomanjkanju denarja zelo prizadeva za nakup zlasti v jugoslovanskem prostoru natisnjenega knjižničnega gradiva, ki si ga bralci žele. Žal pa za inozemsko literaturo sploh nimamo denarja, čeprav prav ob obiskih sejmov ugotavljamo, koliko koristnih knjig in časnikov ter časopisov bi se dalo nakupiti. Ugotavljamo pa, da bi morali vsi, tako šole kot delovne organizacije in druge institucije skrbeti za to, da bi bili knjižni sejmi bolj obiskani, bralci pa bolj seznanjeni z razpoložljivo literaturo. Tako bi bili še boljši svetovalci knjižnici pri nabavi knjižnih gradiv.

Tudi sodobna informatika vnaša vse več možnosti, da bralec dobi zelo hitro stik s katerim od bogatih virov potrebne strokovne literature. Šole naj bi knjižnicam sistematično pošiljale učne programe z navedbo strokovne literature.

Slovenske knjižnice, zlasti še splošnoizobraževalne, bi lahko letno pripravile nekaj priporočil za nakup jugoslovanske in tuje literature. Koristili pa bi tudi posveti nabavnih služb. Knjižničarji bi lažje kontaktirali z bralci in uveljavljali njihove potrebe, če bi čim bolje poznali jugoslovansko tekočo knjižno produkcijo. Pri bralcih pa vse bolj čutimo pomanjkanje znanja jezikov jugoslovanskih narodov in tujih jezikov.

TABELA 1, 2

Sestava izposojenega knjižničnega gradiva po vsebini v oddelku za študij

	1984				1985			
	čitalnica	%	izposoj.	%	čitalnica	%	izposoj.	%
obča dela	85.614	64,81	51	0,64	88.814	65,07	547	0,67
filozofija	3.307	2,50	2.096	2,80	3.427	2,51	2.311	2,84
politične in ekon. vede	7.603	5,75	10.564	13,46	8.003	5,86	11.022	13,55
pedagogika in etnogr.	2.907	2,2	3.223	4,10	3.112	2,28	3.990	4,90
matematika, prir. vede	9.402	7,11	9.703	12,36	9.607	7,03	9.679	11,89
zdravstvo	1.879	1,42	2.429	3,09	1.904	1,39	3.025	3,71
tehnika	2.676	2,02	5.152	6,56	2.745	2,01	5.506	6,76
kmetijstvo	1.441	1,09	1.659	2,11	1.462	1,07	1.980	2,43
trgovina	842	0,63	525	0,67	862	0,63	418	0,51
umetnost	2.128	1,61	2.499	3,18	2.345	1,71	1.977	0,24
igre, šport	2.340	1,77	1.448	1,88			1.544	0,18
leposlovje, domače	926	0,70	15.730	20,00	941	0,68	15.198	18,68
leposlovje, tuje			14.398	18,34			14.630	17,98
literarna zgodovina	5.107	3,87	4.058	5,17	5.182	3,79	4.919	6,04
zgodovina	2.214	1,67	3.168	4,03	2.221	1,62	3.042	3,73
zemljepis	3.704	2,58	1.778	2,26	5.846	4,28	1.544	1,89
S k u p a j	132.095	100	78.481	100	136.471	100	81.337	100

Sestav bralcev po poklicih:

Oddelek za študij (glede na obisk)	1984				1985			
	izposoj.	%	čitalnica	%	izposoj.	%	čitalnica	%
dijaki	11.375	38,66	18.699	44,72	12.016	40,53	18.690	45,26
visokošolci	8.183	27,81	10.329	24,70	7.909	26,67	10.320	24,99
prosvetni delavci	3.375	11,47	2.666	4,37	3.254	10,97	2.662	6,44
pravniki	376	1,27	1.309	3,13	403	1,35	1.301	3,15
ekonomisti	805	2,73	1.198	2,86	868	2,92	1.191	2,88
administr. delavci	713	2,42	1.026	2,45	705	2,37	1.021	2,47
zdravstveni delavci	602	2,04	1.391	3,35	467	1,57	1.391	3,36
tehnik, inženirji	2.163	7,35	1.401	3,35	2.118	7,14	1.395	3,37
kmetje, kmet. strokov.	51	0,17	487	1,16	39	0,13	480	1,16
delavci	942	3,20	873	2,08	1.054	3,55	870	2,10
umetniki	117	0,89	515	1,23	104	0,35	501	1,21
vojaki	180	0,44	442	1,05	153	0,51	402	0,99
razni	585	1,98	1.473	3,52	555	1,87	1.465	3,54
S k u p a j	29.417	100,00	41.809	100,00	29.645	100,00	41.289	100,00

Sestav bralcev po poklicih (glede na obisk):

MARKSISTIČNI ODDELEK

	1984	%	1985	%
dijaki	97	18,06	95	16,46
študenti	180	33,52	160	27,72
prosvetni del.	32	5,96	52	10,90
pravniki	9	1,68	9	1,68
ekonomisti	12	2,23	8	1,38
administr. del.	38	7,08	62	10,74
tehniki	52	9,68	52	9,68
fizični delavci	34	6,33	34	6,33
vojaki in del. UJV	11	2,05	11	2,05
inženirji	30	5,59	30	5,59
DKU	42	7,82	42	7,82

Bralci po občinah:

	ŠOD	ostali	skupaj
Celje	346	1.059	1.405
Velenje	39	107	146
Šentjur	30	111	141
Žalec	88	288	376
Laško	39	112	151
Slov. Konjice	17	65	82
Šmarje	30	79	109
Sevnica	9	19	28
Mozirje	13	35	48
Krško	2	8	10
Hrastnik	4	10	14
Koper	1	1	2
Ravne	—	1	1
Slov. Bistrica	1	4	5
Ljubljana	—	3	3
Jesenice	—	2	2
Beograd	—	1	1
Maribor	—	1	1
Skupaj	619	1.906	2.525